

process are substantiated. The theoretical and methodological foundations of the training of specialists using modern pedagogical, information tools and technologies are investigated.

Keywords: professional competence; information society; information system; web resource; software.

УДК [378.015.3:159.964.21]:62-057.87

Гречановська О. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядаються підходи зарубіжних науковців щодо формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Автор подає наукові підходи до визначень “культура” та “конфлікт”, обґрунтовує їх взаємозв'язок та значення в професійній підготовці майбутніх інженерів. Вказано, що поняття “конфліктологічна культура” є доволі новим у педагогічно-психологічному науковому обігу, тому в деяких наукових дослідженнях, розглядаючи професійну компетентність, зарубіжні науковці розкривають сутність інших визначень. До них віднесено та розглянуто такі поняття як “конфліктна компетентність”, “конфліктологічна компетентність”, “конфліктологічна компетенція”, “конфліктологічна готовність”. Базуючись на цих підходах автор розглядає конфліктологічну культуру як багатогранну складову професійної компетентності, яка об'єднує інші поняття. Особливу увагу звертає на підходи зарубіжних науковців до понять “культурний конфлікт” та “конфлікт культур”, які є більш розповсюдженими в науковому обігу зарубіжжя.

Розглядаються педагогічні інноваційні підходи, які використовують в зарубіжній педагогічній практиці та які є ефективними при формуванні конфліктологічної культури в технічних закладах вищої освіти. До таких інноваційних технологій віднесено коучинг, тьюторство, педагогічний дизайн. Сформульовано та обґрунтовано авторське визначення поняття “конфліктологічна культура майбутніх фахівців технічних спеціальностей”.

Ключові слова: конфлікт, культура, конфліктологічна культура, тьюторство, педагогічний дизайн, коучинг.

Стрімкий розвиток технологій спонукає до формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Глобалізаційні процеси, розвиток науково-технічного процесу потребують інженерного вирішення, тому інженерний фах передбачає виконання керівних обов'язків, пов'язаних з проблемами конкурентоспроможності, результативного вирішення проблем різної складності і спрямування, вміння аналізувати та робити висновки, тобто сучасний інженер повинен бути організатором, координатором, менеджером проєктів, фінансистом, і ці вимоги можуть задовольнити ряд знань які включає в себе конфліктологічна культура в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Проблеми молодих фахівців з вищою технічною освітою у спілкуванні, у запобіганні та вирішенні конфліктних ситуацій призводить до дискваліфікації інженерної професії та перетворення її на некваліфіковану робітничу, адже випускник технічних ЗВО – це носій відповідної культури, яку він разом із технічними ідеями здатен впроваджувати та інтегрувати в життя суспільства. Конфліктогенність суспільства в сучасних умовах, висуває нові вимоги до фахівців, які полягають не лише у засвоєнні фаху, а й у відповідному гуманітарно-культурологічному рівні фахівця та його психологічній готовності до вирішення різних ситуацій. Тому конфліктологічна культура є необхідною складовою професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Суспільні процеси вимагають від викладачів вищих навчальних закладів під час впровадження компетентнісного підходу формувати конфліктологічну культуру, основу якої будуть становити поняття, орієнтовані на вітчизняний досвід і базуючись на ментальних особливостях. Звичайно, для того, щоб відповідати світовим стандартам освіти, ми також повинні звернутися і до світового досвіду навчання, взявши те, що найкраще підходить для формування майбутніх інженерів. І в цьому відіграють значну роль викладачі та їх підхід до викладання дисциплін.

Конфліктологічна культура включає в себе два поняття – культура і конфлікт та прослідковує їх взаємозв'язок під час формування професійної компетентності. Питання культури та конфліктів у різних сферах життя людини розглядалися дослідниками та науковцями протягом століть. Сучасні вітчизняні дослідження про конфлікти опираються на таких науковців, як

О. Отич, Г. Ложкін, Л. Орбан-Лембрик, Н. Повякель, М. Цюрупа, О. Макаренко та багато інших.

У роботах зарубіжних науковців та науковців пострадянських країн над цією проблемою працювали: Alfred Adler, Eric Lennard Berne, Н. Гришина, Д. Карнегі, В. Джелалі, Morton Deutsch, С. Ємельянов, О. Ершов, О. Здравомислов, Helena Cornelius, Л. Козер, Peter T. Coleman, Kurt Lewin, Д. Леонт'єв, М. Мириманов, Abraham Maslow, Jacob Moreno, В. Степаненкова, Robert Ferguson, Erich Fromm, Erik Erikson, Carl Gustav Jung, Dahrendorf R., Harold Mosak та ін.

Проблеми культури висвітлювали такі вітчизняні науковці та дослідники: Л. Бережнова, С. Іконнікова, О. Рудницька, В. Заболотна, Т. Кузнецова, Л. Матвєєва, Г. Улунова, Ю. Сорока та ін.

У дослідженнях зарубіжних науковців та науковців пострадянських країн питання культури вивчалися у різних сферах: Н. Багдасар'ян, М. Бахтіним, В. Біблером, А. Гуревичем, Н. Данилевським, М. Дедюліною, С. Іконніковою, Л. Іоніним, І. Коном, Л. Кругловою, Ю. Лотманом, М. Мидом, Е. Тайлором, М. Хоркхаймером, А. Теодором, В. Шубіним, Th. Roszak, R. Benedict і т.д.; визначними працями у філософії з питання культури можна вважати роботи М. Бердяєва, В. Вернадського, Г. Гегеля, В. Малахова, Ф. Ницше, Т. Рагозіна, П. Сорокіна, А. Шопенгауэра, О. Шпенглера і т.д.; у психології – Л. Виготського, С. Франк, Д. Мацумото, Ж. Піаже, К. Смерсон, Е. Schein; у соціології свій внесок зробили такі науковці, як К. Гірц, О. Єфімов, Л. Іоніна, Л. Коган, К. Манхейм, І. Сушков, С. Geertz, R. Kilmann та інші.

Поняття конфліктологічної культури в науково-педагогічних джерелах з'являється на перетині ХХ та ХХІ ст. та більш активно використовується вітчизняними науковцями та науковцями ближнього зарубіжжя. У своїх роботах цей феномен було проаналізовано: Н. Самсоною, А. Вербицьким, О. Щербаковою, І. Почекаєвою, Н. Підбуцькою, Т. Черняєвою, Н. Серебровською та іншими.

Мета статті – проаналізувати підходи зарубіжних науковців до проблеми формування конфліктологічної культури, розглянути та обґрунтувати педагогічні інновації базуючись на зарубіжному досвіді.

Зв'язок культури і конфлікту та їхні значення, функції в професійній діяльності людини і в повсякденному житті розкрито в працях багатьох зарубіжних науковців. Загальновізані погляди на визначення культури та конфлікту, у більшості випадків, мають закордонне коріння та дефініції науковців пострадянського простору, які активно використовують сучасні науковці всього світу.

Якщо розглядати проблеми конфлікту з погляду соціології, то ми можемо опиратися на визначення відомого американського теоретика Л. Козера, який у 1956 р. опублікував книгу “Функції соціального конфлікту”, де дав визначення конфлікту, що вважається провідним у Європі.

Він довів, що не існує соціальних груп без конфліктних відносин і що конфлікти мають негативне й позитивне значення для функціонування суспільних систем та їх змін. Л. Козер стверджував, що чим більше незалежних один від одного конфліктів, тим краще для суспільства. Науковець тлумачить конфлікт як боротьбу, яка виникає через дефіцит влади, статусу або засобів, необхідних для задоволення цінностей і вимог, і передбачає нейтралізацію, ущемлення або знищення цілей противника [1, с. 29].

Р. Дарендорф, найбільш відомий західний дослідник соціального конфлікту, визначає його як “будь-яке відношення між елементами, яке можна охарактеризувати через об'єктивні (“латентні”) або суб'єктивні (“явні”) протилежності”, та вважає, що будь-який конфлікт зводиться до “відносин двох елементів”. Навіть якщо в конфлікті бере участь кілька груп, між ними утворюються коаліції, і конфлікт знову набуває біполярну природу [2].

Автор найбільш фундаментальної монографії з проблем соціології конфлікту А. Здравомислов розглядає конфлікт як найважливіший бік взаємодії людей в суспільстві, свого роду клітинка соціального буття. Це форма відносин між потенційними або актуальними суб'єктами соціальної дії, мотивація яких обумовлена ворогуючими цінностями і нормами, інтересами і потребами [3].

К. Левін був першим психологом, що досліджував конфлікт як такий. Свої роботи він узагальнив у книзі “Вирішення соціальних конфліктів” (1948), яку по праву можна вважати першим дослідженням в психології конфліктів та й в конфліктології в цілому. В теорії поля Левіна конфлікт “психологічно характеризується як ситуація, в якій на індивіда діють і одночасно впливають протилежно спрямовані сили приблизно рівної величини” [4].

Відомий науковець пострадянського простору С. Ємельянов дає своє визначення конфлікту та його структуру. Вчений розглядає конфлікт як таке відношення між суб'єктами соціальної взаємодії, яке характеризується їхнім протиборством на основі протилежно спрямованих мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) і/ або суджень (думок, поглядів, оцінок і тощо). Для

з'ясування суті конфлікту автор виділяє його основні ознаки і формулює необхідні і достатні умови його виникнення: 1) конфлікт завжди виникає на основі протилежно спрямованих мотивів або суджень. Такі мотиви і судження є необхідною умовою виникнення конфлікту; 2) конфлікт – це завжди протиборство суб'єктів соціальної взаємодії, яке характеризується нанесенням взаємного збитку (морального, матеріального, фізичного, психологічного і тощо) [5, с. 12].

Науковці ближнього зарубіжжя А. Анцупов і А. Шипілов розуміють під конфліктом найбільш гострий спосіб усунення суперечностей які виникають в процесі взаємодії, що полягає в протидії суб'єктів конфлікту і звичайно супроводжується негативними емоціями. Також автори вказують, що окремі аспекти конфліктів досліджуються не менше ніж 11 окремими науками – військовими науками, історією, психологією, філософією, мистецтвознавством і навіть математикою – та подають опис [6].

Роль культури у становленні соціальності особистості представлено в науці двома основними напрямками: культурологічним, який походить з традицій культур антропології, від відомих праць Р. Бенедікт, М. Мід, А. Кардінера до сучасних крос-культурних досліджень. Другий напрямок орієнтований на аналіз особистості як результат певних історичних умов і має на меті завдання довести, що сама ідея особистості піддається варіаціям в ході історії [7, с. 62], тобто, опираючись на ці основні напрями, ми вважаємо, що зміни особистості, які відбуваються в процесі ходу історії, впливають не лише на культурний розвиток особистості, а й несуть в собі процес, що базується на конфліктах, адже будь-які зміни призводять до різного виду конфліктів, і підтверджує те, що культурні процеси і конфлікти взаємопов'язані.

Нам імпонує і ми підтримуємо думку американських учених П. Коулмана та Р. Фергюсона, які вважають, що, загалом, відповідь полягає у поєднанні двох чинників: людей та середовища. Ми також погоджуємося з авторами, що наша особистість, минуле, почуття, характер, стать, освіта, культурне виховання, мова, самоконтроль та інші риси – усе разом зумовлює нашу реакцію на конфлікт. Особливості конкретного середовища (культурні норми та правила, закони, наявність носіїв влади чи інших третіх сторін, панування жорстокості, вільний обіг зброї, кодекс честі, температурний фон тощо) також впливають на розвиток конфлікту. Найголовнішим залишається те, в який спосіб ці два чинники взаємодіють [8, с. 27].

У цьому визначенні ми можемо відзначити, що науковці розглядають конфлікт та його вирішення крізь призму зв'язку людини і суспільства, на що має свій провідний вплив культура, адже культура формує суспільство. Те, що культура має великий освітній та виховний вплив на людину, як і вирішення конфліктів, на сьогодні можна сприймати як аксіому. Два визначення “конфлікт” та “культура” є взаємодоповнювальними основами формування та становлення людини як особистості.

У 30-х роках ХХ ст. американський антрополог Р. Бенедікт висунула новаційну ідею про фундаментальні відмінності між культурами, кожна з яких має свою культурну доміную. В своїй книзі “Стереотипи культури” (1934) авторка розглядає культуру як сукупність загальних уявлень для особистості, які пов'язані з її душевним складом і можливостями саморозкриття [9, с. 212].

Аналізуючи поняття “культура” з педагогічного погляду, ми звертаємося до досліджень І. Лернера [10, с. 38], в яких вивчається зв'язок педагогіки та культури. Автор вважає, що саме діяльнісний підхід до культури відповідає специфіці дидактики, яка знаходить в культурі свій об'єкт досліджень. Категорія культури аналізується ним стосовно процесу навчання з метою визначення змісту освіти, “оскільки цілком навчання є формування особистості шляхом передачі накопиченої культури, точніше способів діяльності з її використанням, то виділення структурних елементів культури дозволяє визначити і структурні елементи змісту освіти”.

Не можна не погодитись з Д. Мацумото, який визначає культуру як динамічну систему правил – експліцитних (явний, відкритий) і імпліцитних (неявний, схований), – встановлених групами з метою забезпечити своє виживання, включаючи установки, цінності, уявлення, норми і моделі поведінки, загальні для групи, але реалізовані по-різному кожним специфічним об'єднанням усередині групи, що передаються з покоління в покоління, відносно стійкі, але здатні змінюватися у часі [11].

Поняття конфліктологічної культури є доволі новим у педагогічно-психологічному науковому обігу, тому в деяких наукових дослідженнях, розглядаючи професійну компетентність, науковці розкривають сутність інших визначень. Досліджуючи праці вчених, які займаються проблемою підготовкою особистості до взаємодії в конфліктній ситуації, характеристики конфліктологічної обізнаності особистості, її здібність прогнозування, вирішення, запобігання конфліктів, ми зіткнулися з великою кількістю понять, але звертаємо увагу на ті, які, на нашу думку, є доцільними при розгляді конфліктологічної культури майбутніх фахівців та їх знання

складають її основу. До них ми відносимо такі: “конфліктна компетентність” (О. Воронцова, А. Дорохова, О. Зайцева, П. Коулман, А. Куликов, Л. Петровська, В. Трубочкин, Б. Хасан, А. Шипилов, Р. Фергюсон та інші); “конфліктологічна компетентність” і “конфліктологічна компетенція” (А. Анцупов, Г. Бережна, Н. Гришина, О. Денисов, Т. Дзюба, В. Зазикін, Д. Івченко, І. Козич, А. Лукашенко, А. Немкова, Н. Самсонова, Л. Цой, О. Щербакова, Л. Ярослав, А. Шипилов); “конфліктологічна готовність”, (Г. Болтунова, І. Ващенко, З. Дринка та ін.). Ряд науковців деякі поняття розглядають у складі конфліктологічної культури Н. Самсонова, Л. Ярослав, О. Щербакова та інші.

Н. Самсонова у структурі конфліктологічної культури виокремлює:

– конфліктологічну компетенцію як базові знання про конфлікти та їх прояви, що слугує інформаційною базою для прийняття рішень щодо вибору тієї чи іншої поведінки в конкретній конфліктній ситуації;

– конфліктологічну готовність фахівця – усвідомлення важливості попередження та подолання конфлікту, уміння обирати оптимальну стратегію поведінки, здатність керувати власним емоційним станом, проявляючи толерантність, емоційну стійкість та стресостійкість;

– конфліктологічну компетентність як систему конфліктологічних умінь щодо розв’язання конфліктологічних завдань [12].

Проаналізувавши підходи науковців, ми вважаємо, що поняття конфліктологічної культури є більш багатограним, яке об’єднує ці поняття, але, розглядаючи проблеми конфлікту і культури, на нашу думку, потрібно звернути увагу на конфліктні події, які відбуваються як у нашій країні, так і у всьому світі, процеси, які з початку існування людства, не припиняються, і у розгляді конфліктологічної культури ми не можемо їх не розглянути.

Зараз у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн, одна з яких триває в Україні. Кількість збройних конфліктів у світі від часів завершення Другої світової війни помітно зросла. Але якщо раніше найчастіше билися між собою держави, тепер це локальні конфлікти. Часто в них бере участь інша держава, допомагаючи якійсь із сторін. Американський Центр всеохоплюючого миру (CSP) даними на початок 2017 року нарахував 36 війн. Безпосередню участь у них беруть 28 держав. З них майже половина (13 країн) мають затягнуті конфлікти, які тривають понад 10 років [13]. За останню третину XX століття поняття “конфлікт” поступово підмінило поняття “війна”. Через складні світополітичні процеси війна стала визначатися як частковий випадок більш широкого феномена – конфлікту [14]. Важливо звернути увагу на питання “культурного конфлікту”, поняття якого більш широке і популярне у закордонних науковців, але на сьогоdnішньому суспільному етапі це питання є одним із визначальних в процесі формування базової складової конфліктологічної культури.

Аналізуючи підходи зарубіжних науковців, ми розглядаємо таке поняття як “культурний конфлікт” та “конфлікт культур”, які є більш поширеними в зарубіжній науковій думці та входять в основу знань конфліктологічної культури. Нам імпонують підходи до цієї проблеми таких зарубіжних науковців: Daniele Novara, Н. Turner Jonathan, William Kornblum, П. Гуревич, Ю. Давидов, Н. Злобин, Д. Петров, С. Хантингтон, Kevin Avruch, Л. Аза, В. Гьосле, Т. Колбіна та інші.

Американський соціолог, професор соціології в Калифорнійському університеті Дж. Тернер визначив культурний конфлікт як конфлікт, що відбувається внаслідок “відмінностей культурних цінностей і переконань, які служать предметом розбіжностей між людьми”. Також автор наголошує, що культурні конфлікти особливо загострюються, якщо мова йде про політику, особливо на макрорівні, і їх доволі важко вирішити, оскільки сторони розходяться в своїх переконаннях [15].

Цікавим є підхід соціолога В. Корнблума, який описує культурний конфлікт як конфлікт, який бере свій початок, коли протилежні норми створюють можливість для відхилення і зросту злочинності в девіантних субкультурах. Також науковець підкреслює, що як тільки держава нав’язує культурні цінності людям, що не розділяють їх (зазвичай більшість нав’язує свої цінності меншості), злочинці створюють нелегальні ринки, які дозволяють обійти ці закони. Соціолог визначає культурний конфлікт як один із найважливіших видів соціальних процесів [16].

С. Ханінгтон, в одному з своїх найбільш популярних геополітичних трактатів 90-х років “Зіткнення цивілізацій”, який виник із статті в журналі Foreign Affairs та викликав резонанс у світі, запевняв, що саме культурна та релігійна ідентичність людей стане джерелом конфліктів у світі після холодної війни [17, с. 52].

Крім того, для формування контекстів, в яких конфлікт розуміється та реалізується

індивідами, культура також поєднує індивідуальні особистості з колективними. Цей факт є важливим для розуміння основи більшості етнічних або націоналістичних конфліктів, в яких обраний культурний матеріал використовується для створення особливих видів соціальних груп, що базуються на вірогідних (і первинних) зв'язках родової спільності, історії, мови або релігії. Розуміння впливу культурних відмінностей особливо важливе для аналітиків або практиків у вирішенні конфліктів, які працюють у міжкультурному контексті, оскільки культура впливає на багато комунікаційних або проміжних процесів, що лежать в основі більшості методів вирішення конфліктів. Нарешті, через збільшення транснаціональних обмінів наступне століття побачить набагато більше сутічок між людьми з усіх сфер, що мають міжкультурний характер. Тому автор поняття конфлікту культур розглядає як міжкультурний конфлікт і вважає, що конфлікт, який відбувається між окремими індивідами або соціальними групами, розділеними культурними кордонами, можна вважати "міжкультурним конфліктом". Але окремі особи, навіть в одному і тому ж суспільстві, потенційно є членами багатьох різних груп, організованих по-різному та за різними критеріями, наприклад, спорідненість у сім'ї чи клані; за мовними, релігійними, етнічними або національними ознаками; за соціально-економічними характеристиками в соціальних класах; за географічним регіоном для груп з політичними інтересами; а також за освітою, професією чи інституційним членством в робочих установах, профспілках, організаціях, промислових установах, бюрократичних системах, політичних партіях чи військових структурах. Чим більш складне і різноманітне суспільство, тим численніші потенційні групи [18].

Ці поняття не є новими в науковому обігу, і ми розглядаємо їх як методологічну основу, на якій формується конфліктологічна культура але їх застосування не часто використовують, коли йдеться про висококваліфікованого фахівця. Їхнє використання під час формування фахівця є лише узагальненим. Значну роль у формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей відіграють педагогічні підходи. Значення ролі педагога в різні часи було різне, і якщо в греків це був раб, який водив дитину господаря до школи, у середньовіччі – просвітитель, у XX ст. – це спеціаліст, який займається методикою, навчанням та вихованням, то процеси XXI ст. вимагають здатності навчати на власному досвіді та вміти спілкуватися на рівних зі студентом. Тому ми можемо побачити, що з розширенням вимог до викладача почало з'являтися все більше іноземних підходів, які ілюструють багатогранність учителя. До таких інноваційних технологій, які поєднують в собі різні методи ми відносимо коучинг, тьюторство, педагогічний дизайн.

Коучинг визначають як творче партнерство, що дозволяє реалізувати особистісний і професійний потенціал людини. Його мета – постійні когнітивні, емоційні, поведінкові зміни, які сприятимуть досягненню цілей і збільшення продуктивності [19].

Т. Голві трактує "коучинг – як мистецтво створення за допомогою співбесід та поведінки, середовища, що забезпечує рух людини до визначеної мети, так щоб воно приносило задоволення". Також, згідно з формулюванням автора, супротивник у голові набагато небезпечніший супротивника по інший бік. Задача тренера – допомогти гравцю знищити або пом'якшити внутрішні перепони. В результаті чого з'явиться природна здатність людини вчитися та добиватися ефективності [20].

П. Вріц (Peter Wrycza, PhD, PCC) – досвідчений коуч, тренер коучів, коуч-ментор та сертифікований супервізор коучів – розглядає коучинг як мистецтво сприяти розвитку інших людей, при цьому ефективний коучинг допомагає реалізувати потенціал людини [21, с. 18].

У вітчизняній науці коучинг розглядає С. Романова, яка визначає коучинг як творче партнерство, що дозволяє реалізувати особистісний і професійний потенціал людини. Коучинг означає наставляти, надихати, тренувати. Завдання тренера-коучера – допомогти людині розвиватися і бути готовою до змін [22, с. 83].

Якщо ми проаналізуємо підходи до педагогічного коучингу, то побачимо, що ця технологія надає можливість співпрацювати викладачеві і студентові спільно, розкриває його внутрішній потенціал, що є важливим кроком у формуванні конфліктологічної культури. Також ми, опираючись на зарубіжний досвід, розглядаємо тьюторство як одну із технологій, запозичення якої буде мати позитивний вплив на формування конфліктологічної культури.

Тьютору властиві як традиційні функції вчителя, так і нові, пов'язані з принципово зміненими умовами організації навчального процесу. Виконання професійних завдань тьютора передбачає передусім реалізацію таких функцій: консультанта, що виявляється в інформуванні, наданні порад, інформаційній підтримці; менеджера, що реалізується в керівництві та мотивації дітей, консультаціях та комунікаціях з ними; фасилітатора, що виражається в налагодженні та

підтримці інформаційних зв'язків і взаємодії між дітьми та іншими учасниками системи освіти, у врегулюванні різних проблем, вирішенні конфліктів, адаптації школярів до нових форм навчання [23, с. 52]. Перевага тьюторської системи полягає в головному – якості освіти. Не вчитель, а учні повинні бути в курсі останніх досягнень науки і техніки [24, с. 14].

Особливу увагу ми хочемо звернути на те, що деякі педагоги важливе місце відводять тьюторській системі у вивченні предметів гуманітарного циклу. Цю систему розглядають як найбільш ефективну саме з цією групою предметів. У працях англійських істориків і педагогів зазвичай стверджується, що мало серйозних спірних питань може виникнути, коли йдеться про такі, наприклад, предмети, як фізика, проте багато різних поглядів виникає, коли йдеться про літературні, історичні або філософські проблеми. Такою аргументацією пояснюється факт, що в ряді англійських університетів студенти, які вивчають предмети природничого циклу, взагалі рідко мають заняття з тьютором, або ж кількість їх незначна. Така зорієнтованість пояснюється тим, що предмети гуманітарного циклу є потужним ідеологічним засобом, їм належить провідна роль у формуванні світогляду студента [25, с. 96-98].

У досвіді зарубіжних країн виокремлюється педагогічний дизайн, зокрема в США, теорії та моделі педагогічного дизайну з успіхом застосовуються вже кілька десятиліть. Найбільш повним є трактування запропоноване Лабораторією прикладних досліджень “Навчальний і педагогічний дизайн” (США), що розглядає педагогічний дизайн як:

– процес аналізу потреб і цілей навчання та розробку систем викладання для задоволення цих потреб;

– галузь знань, в рамках якої досліджується і розробляється теорія про педагогічні стратегії, а також процес їх розробки і реалізації; науку про створення підходів для розробки, реалізації, оцінки і збереження ситуацій, що забезпечують процес вивчення предметних блоків;

– реальність – від появи ідеї, що закладає основи педагогічної ситуації, до проведення аналізу та перевірки результатів щодо відповідності базовим потребам [26].

Нам імпонує підхід І. Розенсон, яка вважає, що соціокультурне підґрунтя педагогічного дизайну дозволяє розглядати його як медіатор, культурний адаптер, здатний відтворювати імунітет особистості до сприйняття незвичного та пристосовувати його до буття, що постійно змінюється [27, с. 193]. Ми погоджуємося з автором, адже такий підхід буде не лише сприяти, а й стимулювати студентів до вивчення гуманітарних дисциплін, що є для них не завжди звичним серед різноманіття технічних дисциплін, та буде позитивним у формуванні конфліктологічної культури.

Аналіз та досвід зарубіжних досліджень дав змогу сформулювати власне поняття “конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей”, яке розглядаємо як таке, що об'єднує знання (вчення) про конфлікт та культуру, спрямовує на вміння їх практичного застосування, надає навички прогнозування, запобігання, профілактики та актуалізації вирішення конфліктів у різних життєвих ситуаціях, уміння адаптуватися в конфліктогенному середовищі, базуючись на культурно-суспільному досвіді. Конфліктологічну культуру майбутніх фахівців технічних спеціальностей розглядаємо як конфліктологічну культуру особистості, ту, яка є компонентом професійно важливих якостей фахової компетентності, набутої в процесі навчання у ЗВО.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Отже, проблеми формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей та їх вирішення, які поєднує конфліктологічна культура, були та є актуальними як у вітчизняній науці, так і в зарубіжних дослідженнях. Звичайно, що, враховуючи особливості навчання в ЗВО у нас та за кордоном, конфліктологічна культура опирається на різні підходи та напрями соціологічних, психологічних, культурологічних досліджень, але кінцевий результат залишається спільним – формування компетентного фахівця. Зарубіжний досвід, особливо у педагогічних підходах до навчання у ЗВО, є дуже важливим та цінним здобутком для вітчизняної педагогіки, що також сприяє євроінтеграційним процесам та розширенню і впровадженню нових форм і методів у вітчизняну освіту, що, зі свого боку, вимагає нових знань як для викладачів, так і для студентів.

Використана література:

1. Coser L. A. The Functions of Social Conflict. London, FreePress, 1956. P. 49-50.
2. Dahrendorf R. Elemente einer Theorie des sozialen Konflikts. Gesellschaft und Freiheit. München, 1965.
3. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта: Россия на путях преодоления кризиса : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : Аспект Пресс, 1995. С. 94.
4. Левин К. Теория поля в социальных науках / пер. с англ. Санкт-Петербург : Сенсор, 2000. 368 с.

5. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии. 2-е изд., доп. и перераб. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 400 с.
6. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология. Москва : ЮНИТИ, 1999.
7. Белинская Е. П., Тихомандрицкая О. А. Социальная психология личности : учебное пособие для вузов. Москва : Аспект Пресс, 2001. 301 с.
8. Коулман П. Т. Результативний конфлікт / Пітер Т. Коулман, Роберт Фергюсон ; пер. з англ. Інни Софієнко. Київ : Наш Формат, 2016. 320 с.
9. Бенедик Р. Хризантема и меч: Модель японской культуры / пер. с англ. 2-е изд. М., Спб. : Цент гуманитарны инициатив, 2013. 256 с.
10. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Москва : Педагогика, 1981. 186 с.
11. Мацумото Д. Психология и культура. Санкт-Петербург : Питер, 1-е издание, 2003 год, 720 с.
12. Самсонова Н. В. Конфликтологическая компетентность специалиста. *Вуз-XXI и культура*. Казань, 2000. С. 37-40.
13. Дмитрий Гомон. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. ЕСПРЕСО. 24 июля, 2017 понедельник https://ru.espresso.tv/article/2017/07/24/myrovaya_karta_voyn_gde_y_za_chto_segodnya_voynet_chelovechestvo
14. Панова В. Современные западные исследования международного конфликта. *Международный процесс*. Том 3, № 2 (8), Май-Август, 2005. // <http://www.intertrends.ru/seven/005.htm>
15. Jonathan H. Turner (1 September 2005). *Sociology*. Prentice Hall. p. 87. ISBN 978-0-13-113496-6. Retrieved 14 January 2013
16. William Kornblum (31 January 2011). *Sociology in a Changing World*. Cengage Learning. pp. 191-192; 195, 197, 205. ISBN 978-1-111-30157-6. Retrieved 14 January 2013.
17. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : ООО "Издательство АСТ", 2003. – 603 с.
18. Kevin Avruch. *Culture&conflictre solution*. Washington (D.C.): United States Institute of Peace, 2006, cop. 1998, 153 p. ISBN 1-878379-83-6 (hbk); 1-878379-82-8(pbk) COBISS.SI-ID: 27906141
19. Бэрн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. Санкт-Петербург : Лениздат, 1992. 400 с.
20. Тимоти Голви. Работа как внутренняя игра. Раскрытие личного потенциала // *The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Modility in the Workplace*. Москва : "АльпинаПаблишер", 2012. 266 с. ISBN 978-5-9614-1981-8.
21. Врица П., Ардуи Я. Когда качество действий встречается с центровкой. Компас для коучей. Москва : Международная Академия Трансформационного Коучинга и Лидерства, 2008. 102 с.
22. Романова С. М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту*. Серія: Педагогіка. Психологія. 2010. Вип. 3. С. 83-86.
23. Беспалова Г. М. Тьюторское сопровождение: организационные формы и образовательные эффекты. *Директор школы*. 2007. № 7. 84 с.
24. Челнокова Е. А. Тьюторская деятельность педагога в условиях профильного обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 ; науч. рук. С. М. Маркова ; Волжский гос. инж.-пед. ун-т, Нижегородский гос. пед. ун-т. Нижний Новгород : ВГИПУ, 2010. 25 с.
25. Барбарига А., Федорова Н. Британские университеты : учебное пособие для вузов. Москва : Высшая школа, 1979. 127 с.
26. Definitionof Instructional Design [Электронный ресурс] / Education Universityof Michigan. Режим доступа : <http://www.umich.edu/~ed626/define.html>.
27. Розенсон И. А. Основы теории дизайна : учебник для вузов. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 219 с.

References :

1. Coser L. A. *The Functions of Social Conflict*. London, FreePress, 1956. P. 49-50.
2. Dahrendorf R. *Elemente einer Theorie des sozialen Konflikts. Gesellschaft und Freiheit*. München, 1965.
3. Zdravomyslov A. G. *Sociologiya konflikta: Rossiya na putyah preodoleniya krizisna : uchebnoe posobie dlya studentov vysshih uchebnyh zavedenij*. Moskva : Aspekt Press, 1995. S. 94.
4. Levin K. *Teoriya polya v socialnyh naukah / per. s angl*. Sankt-Peterburg : Sensor, 2000. 368 s.
5. Emelyanov S. M. *Praktikum po konfliktologii*. 2-е изд., доп. и перераб. Sankt-Peterburg : Piter, 2004. 400 s.
6. Ancupov A. Ya., Shipilov A. I. *Konfliktologiya*. Moskva : YuNITI, 1999.
7. Belinskaya E. P., Tihomandrickaya O. A. *Socialaya psihologiya lichnosti : uchebnoe posobie dlya vuzov*. Moskva : Aspekt Press, 2001. 301 s.
8. Koulman P. T. *Rezultatyvnyi konflikt / Piter T. Koulman, Robert Ferhiuson ; per. z anhl*. Inny Sofienko. Kyiv : Nash Format, 2016. 320 s.
9. Benedik R. *Hrizantema i mech: Model yaponskoj kulturi / per. s angl*. 2-е изд. М., Спб. : Cent gumanitarny iniciativ, 2013. 256 s.
10. Lerner I. Ya. *Didakticheskie osnovy metodov obucheniya*. Moskva : Pedagogika, 1981. 186 s.
11. Macumoto D. *Psihologiya i kultura*. Sankt-Peterburg : Piter, 1-е издание, 2003 год, 720 s.
12. Samsonova N. V. *Konfliktologicheskaya kompetentnost specialista. Vuz-HHI i kultura*. Kazan, 2000. S. 37-40.
13. Dmytryi Homon. *Svitova mapa viin. De i za shcho sohodni voiuie liudstvo*. ESPRESO. 24 yiulia, 2017 ponedelnyk https://ru.espresso.tv/article/2017/07/24/myrovaya_karta_voyn_gde_y_za_chto_segodnya_voynet_chelovechestvo

chelovechestvo

14. Panova V. Sovremennye zapadnye isledovaniya mezhdunarodnogo konflikta. Mezhdunarodnyj process. Tom 3, № 2 (8), Maj-Avgust, 2005. // <http://www.intertrends.ru/seven/005.htm>
15. Jonathan H. Turner (1 September 2005). Sociology. Prentice Hall. p. 87. ISBN 978-0-13-113496-6. Retrieved 14 January 2013
16. William Kornblum (31 January 2011). Sociology in a Changing World. Cengage Learning. pp. 191-192; 195, 197, 205. ISBN 978-1-111-30157-6. Retrieved 14 January 2013.
17. Hantington S. Stolknovenie civilizacij. Moskva : OOO "Izdatelstvo AST", 2003. – 603 s.
18. Kevin Avruch. Culture&conflictre solution. Washington (D.C.): United States Institute of Peace, 2006, cop. 1998, 153 r. ISBN 1-878379-83-6 (hbk); 1-878379-82-8(pbk) COBISS.SI-ID: 27906141
19. Bern E. Igry, v kotorye igrayut lyudi. Lyudi, kotorye igrayut v igry. Sankt-Peterburg : Lenizdat, 1992. 400 s.
20. Timoti Golvi. Rabota kak vnutrennyaya igra. Raskrytie lichnogo potenciala // The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Modility in the Workplace. Moskva : "AlpinaPablisher", 2012. 266 s. ISBN 978-5-9614-1981-8.
21. Vrica P., Ardui Ya. Kogda kachestvo dejstvij vstrechaetsya s centrovkoj. Kompas dlya kouchej. Moskva : Mezhdunarodnaya Akademiya Transformacionnogo Kouchinga i Liderstva, 2008. 102 s.
22. Romanova S. M. Kouchin yak nova tekhnolohiia v profesiinii osviti. Visnyk Nats. aviats. un-tu. Seria: Pedahohika. Psykholohiia. 2010. Vyp. 3. S. 83-86.
23. Bespalova G. M. Tyutorskoe soprovozhdenie: organizacionnye formy i obrazovatelnye efekty. Direktor shkoly. 2007. № 7. 84 s.
24. Chelnokova E. A. Tyutorskaya deyatelnost pedagoga v usloviyah profilnogo obucheniya : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 ; nauch. ruk. S. M. Markova ; Volzhskij gos. inzh.-ped. un-t, Nizhegorodskij gos. ped. un-t. Nizhnij Novgorod : VGIPU, 2010. 25 s.
25. Barbariga A., Fedorova N. Britanskije universitety : uchebnoe posobie dlya vuzov. Moskva : Vysshaya shkola, 1979. 127 s.
26. Definitionsof Instructional Design [Elektronnij resurs] / Education Universityof Michigan. Rezhim dostupu : <http://www.umich.edu/~ed626/define.html>.
27. Rozenson I. A. Osnovy teorii dizajna : uchebnik dlya vuzov. Sankt-Peterburg : Piter, 2006. 219 s.

Гречановская Е. В. Зарубежный опыт и современные научные подходы к формированию конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей.

В статье рассматриваются подходы зарубежных ученых относительно формирования конфликтологической культуры у будущих специалистов технических специальностей в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Автор подает научные подходы к определениям "культура" и "конфликт". обосновывает их взаимосвязь и значение в профессиональной подготовке будущих инженеров. Указано, что понятие "конфликтологическая культура" является достаточно новым в педагогически-психологическом научном обращении, потому в некоторых научных исследованиях, рассматривая профессиональную компетентность, зарубежные ученые раскрывают сущность других определений. К ним отнесены и рассмотрены такие понятия как "конфликтная компетентность", "конфликтологическая компетентность", "конфликтологическая компетенция", "конфликтологическая готовность". Базирясь на этих подходах автор рассматривает конфликтологическую культуру как многогранную составляющую профессиональной компетентности, которая объединяет другие понятия. Особенное внимание обращает на подходы зарубежных ученых к понятиям "культурный конфликт" и "конфликт культур", которые являются более распространенными в научном обращении зарубежья.

Рассматриваются педагогические инновационные подходы, которые используют в зарубежной педагогической практике и которые являются эффективными при формировании конфликтологической культуры в технических заведениях высшего образования. К таким инновационным технологиям отнесено коучинг, тьюторство, педагогический дизайн. Сформулировано и обосновано авторское определение понятия "конфликтологическая культура будущих специалистов технических специальностей"

Ключевые слова: конфликт, культура, конфликтологическая культура, тьюторство, педагогический дизайн, коучинг.

Hrechanovska O. V. Foreign experience and modern scientific approaches to the formation of conflictological culture of future specialists in technical specialties.

The article deals with the approaches of foreign scientists to the formation of conflictological culture in future specialists of technical specialties in the process of studying humanitarian disciplines. The author submits scientific approaches to the definitions of "culture" and "conflict", substantiates their interconnection and importance in the training of future engineers. It is indicated that the concept of "conflict culture" is quite new in pedagogical and psychological scientific circulation, therefore, in some scientific studies, considering professional competence, foreign scholars reveal the essence of other definitions. They include and discuss such concepts as "conflict competence", "conflict competence", "conflict-related competence", "conflict-readiness". Based on these approaches, the author considers the conflict culture as a multifaceted component of professional competence that combines other concepts. Particular attention is drawn to the approaches of foreign scholars to the concepts of "cultural conflict" and "conflict of cultures", which are more widespread in the scientific circulation of foreign countries.

The pedagogical innovative approaches, which are used in foreign pedagogical practice and which are effective at forming of conflictological culture in technical institutions of higher education, are considered. Such innovative technologies

include coaching, tutoring, pedagogical design. The author's definition of the concept "Conflict culture of future specialists of technical specialties" is formulated and substantiated.

Keywords: conflict, culture, conflictological culture, tutoring, pedagogical design, coaching.

УДК 378:37.091.12.011.3-051:[37.015.31:613

ORCID 0000-0002-8092-542X

Жа́ра Г. І.

АКСІОЛОГІЯ ТА АКМЕОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано теоретичні основи формування компетентності індивідуального здоров'язбереження сучасного вчителя з позицій аксіологічного та акмеологічного підходів. Оскільки здоров'я людини є найвищою й абсолютною суспільною цінністю, система підготовки учителів потребує нового переосмислення з погляду подвійної орієнтації до ціннісних аспектів збереження і змінення здоров'я. Передусім є необхідність сформулювати ціннісне ставлення майбутнього педагога до його власного здоров'я, а після цього переорієнтувати його педагогічні дії на збереження здоров'я учнів. Планування індивідуального валеогенезу здійснюється шляхом набуття ціннісного досвіду індивідуального здоров'язбереження вчителя у процесі професійної підготовки та розвитку компетентності індивідуального здоров'язбереження через апробацію цього досвіду у професійній і повсякденній діяльності.

Ключові слова: вчитель, здоров'я, компетентність індивідуального здоров'язбереження, аксіологічний підхід, акмеологічний підхід, неперервна педагогічна освіта.

У реаліях сьогоденної вищої педагогічної освіти гостро постає питання імплементації європейських вимог до підготовки вчителя, компетентність якого має відповідати світовим запитам і викликам. Втім недостатньо уваги приділяється питанням збереження здоров'я вчителя як найважливішої складової його індивідуального і професійного успіху.

Розробка професійних стандартів підготовки учителів в Україні наразі триває. В них з'являються вимоги, які стосуються умінь визначати чинники ризику індивідуального здоров'я, створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище, уникати проявів синдрому професійного вигорання тощо. Натомість особистісне усвідомлення вчителем цінності власного здоров'я та можливостей його збереження і розвитку у процесі професіогенезу потребує особливого вивчення.

Мета статті – обґрунтувати аксіологічні та акмеологічні основи формування компетентності індивідуального здоров'язбереження учителів у системі неперервної педагогічної освіти.

Завдання дослідження:

1) здійснити аналіз аксіологічних та акмеологічних тенденцій у підготовці сучасного вчителя;

2) визначити межі та можливості застосування аксіологічного та акмеологічного підходів у процесі формування компетентності індивідуального здоров'язбереження майбутніх учителів та учителів-практиків.

Методи дослідження: теоретичний та компаративний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел; узагальнення та систематизація.

Аксіологічний підхід у педагогічній науці вважається системно-інтегративною методологією, яка є основою гуманістичної педагогіки [36, с. 27]. Широкі межі застосування цього підходу в освіті дозволяють науковцям визначити цінності як системотвірне ядро цілісності людини [6, с. 124], тобто розкрити єдність педагогічних цінностей як орієнтира для сумісної діяльності вчителя й учнів, створення природовідповідного здоров'яорієнтованого освітнього середовища, саморозвитку педагога як особистості, професіонала і суб'єкта соціальних відносин.

Центральним поняттям в аксіології є поняття цінності, яке характеризує соціокультурне значення явищ дійсності, залучених до ціннісних відносин [19, с. 202].

Криза життєвих і суспільних цінностей не тільки в Україні, але й усьому світі позначається як на добробуті держави, так і на формуванні світогляду і життєдіяльності молодого покоління. Глобальний цивілізаційний конфлікт потребує зміщення ціннісної парадигми у бік цінностей миру, життя людини, її особистого самоствердження [34]. Гуманізація вищої освіти, на думку